

EZAGUTZEN EZ DUGUN ERREBELDIA ETA ARRISKUGARRITASUN GENEALOGIA ITZELA DUGU EMAKUMEOK

Pasioarekin hitz egiten du, eta pasioa eta lana elkartzen ditu etengabe. Zinema, historia eta feminismoa dira bere bizitzako filmeko protagonistak. Arauetatik aldendu, genero-agindua dinamitatu eta erreferente berriak gorpuzten dituzten emakumeak erakusten dizkigu bere liburu, artikulua, hitzaldi eta ikastaroetan.

Pantailetakoa emakume heroik horiek guztiak banan-banan ateratzen ditu bere poltsa handitik, guri hitz eta pitz aurkezteko.

 REYES ILINTXETA DANI BLANCO / ARGIA CC BY-SA

Nola hasi zinen pelikulak arakatzeko emakumeen historiari hitz egiteko?

Ikosten ari nintzela zorrea izan nuen eta, bereziki Frantzia eta AEBetatik, emakumeen historia liburuak hasi ziren iristen gureganara. Bada lan bat oso interesgarria: Georges Duby-ren *Emakumeen Historia*, bost liburukitako entziklopedia moduko bat, bizitza aldatu zidana. Zinema beti izan du gustuko eta doktoretza egin nuenean, zinema informazio iturri bezala hartu nuen 1975etik 2000ra arteko emakumeen

historiaz hitz egiteko, garai hartan oraindik neure burua feministatzat jo ez arren.

Oso gauza gutxi zegoen idatzita emakumeen historiari. Historiagile bezala askotan ikusi dut nekez agertzen direla iturri dokumentaletan. Atarrabiako emakumeen historia aztertu nuen, adibidez, 2018an argitara emandako lan mardul batean eta horretarako 100 urteko udal aktak begiratu nituen. Gizonak baizik ez ziren agertzen, bai emakumeen pisu sozial es-

kasarengatik, baita hizkuntzarengatik ere, gaztelaniaz modu generikoan hitz egiterakoan gizonak baino ez direlako aipatzen. Idatzizko iturrietan ez bezala, zinemaren emakumeak badaude eta egon dira beti, nahiz eta oso bigarren planoko pertsonaiak izan. Horregatik oso iturri interesgarria iruditu zitzaidan emakumeen historiari hitz egiteko. Bestalde, zinema askoz atseginagoa da ikerketa-lana egiteko berezko duen puntu artistikoarengatik eta hori niri beti gustatu izan zait.

María Castejón

LIZARRA, 1975

Emakumeen historian eta ikus-entzunezkoetan egiten diren genero irudikapenetan aditua da. Zinema kritikaria, ikertzailea, saiogilea, teoriararia, programatzailea eta irakaslea. Errioxako Unibertsitatean Giza Zientzietan lizentziaduna eta Salamancako Unibertsitatean Historia Garaikidean doktorea. Iruñeko Emakumeen eta Zinemaren Nazioarteko Erakusketako zuzendari-kidea eta programatzailea izan zen hainbat urtez, eta artikulu eta ikerketa-lan askoren egilea da. Espainiako historiari, generoari eta zinemari buruzko *Fotogramas de género* (Genero fotogramak) eta *Más fotogramas de género* (Genero fotograma gehiago) eta *Rebeldes y peligrosas de cine* (Zinema errebelde eta arriskutsuak) liburuen egilea da. Bigarren Hezkuntzako irakaslea da.

Zer ikusten da zineman?

Behin betaurreko moreak jantzita, patriarkatua toki guztietan ikusten da. Zinemaz eta feminismoaz aritzera-koan bi bide daude: bata da emakumeok izan dugun errepresentazioa aztertzea, eta bestea, filmetan dauden emakume menderakaitz eta arriskutsuak erakustea. Azken hori da niri gehien gustatzen zaidan ikuspuntua, disidentzia erakustearena.

Disidentzia beti egon da zinemaren munduan, baina ez digute kontatu. Adibide bat: Mae West, emakume boteretsua, dibertigarria eta askea. Berak bazuen bere filmetako erabateko kontrola. Bazuen dirua eta hori ez da ohikoa zinemaren munduan. Ixabel Coixetek 25 film zuzendu ditu, estatu osoan pelikula gehien egin duen zuzendaria da, eta oraindik ibiltzen da diru eske bere lanak aurrera atera ahal izateko. Gure genealogiarako hain garrantzitsua izan den emakume bat zergatik izan da aldarrikatua gizonen aldetik soilik? Zergatik ez dugu geure egin? Eta bera bezala, beste emakume indartsu asko izan dira zinema klasikoan: Katharine Hepburnen pertsonaiak, Joan Crawford, Barbara Stanwick... zineman bada uste duguna baino disidentzia handiagoa. Hori da niri interesatzen zaidana, eskemak apurtzen dituzten emakumeak.

Gaur egun nolakoa da panorama?

Gaur egun plataforma handiek baka-rik bi proiektu mota erosten dituzte: emakumeak edozein genero bortizkeriaren biktima diren istorioak, edo beren burua ahalduntze prozesuan ari diren emakumeenak. Hori da erosiko dizutena, ez, ordea, telesail konplexuago bat. Baina ezin gara beti biktima izan edo beti ahalduntze ahaleginean ibili. Aurre-menopausia, esate baterako... bai, eta? Edo senarrak uzten zaitu, eta? Ahalduntzea oso ongi dago, baina denbora guztia horrekin bueltaka aritzea nekagarria da eta, gainera, gure gazteak oso ahaldunduta daude jada. Sortu behar dugu emakume gaiztoen, dibertigarrien, katxondoan... genealogia bat. Mota guztietako emakumeak egin behar ditugu. Zinemak bidegabeko errealitateak salatu behar ditu, baina iruditeriak eraikitzeke eta fantasiaz gozatzeko ere balio behar du.

Hala eta guztiz ere, oso une interesgarrian gaude, neurri handi batean plataformei esker. Feminismoaren

laugarren olatua ezin da ulertu komunikabiderik eta fikziorik gabe.

Eta Espainiako Estatuan dagoen panoramaz, zer uste duzu?

Espainiako zinema industria oso txikia, paternalista, korporatibista eta matxiruloa da, eta horregatik ez dugu oraindik izan *Me too* bat, adibidez. Dirua ematen digute pelikula intimistak egiteko, baina gauza gehiago egin nahi dugu!

Of the record

JESUSEN TERESA

"Jesusen Teresa, edo etxean deitu zuten bezala Ahumadako Teresa, niretzat oso iraultzailea izan zen: bere komentu propioak sortu zituen emakumeak babesteko, Jaungoikoarekin hitz egiten zuen zuzenean, hierarkia guztiei izkin eginez, arazoak izan zituen errebelde izateagatik, lebitatzen zuen (auskalo zer hartuta) eta bere poemek karga sexual ikaragarria dute. Nola engainatu gaituzten emakume honekin! Frankismoan emakumearen sumisioaren ikur bihurtu zuten, baina emakume erabat askea eta jakintsua zen, beste moja eta emakume asko bezala. Sorginak beste adibide on bat dira. Hierarkia erlijiosoaren aurka jarri ziren eta horregatik zigortu zituzten. Horregatik ni ez nago ados feminismoaren abiapuntua Ilustrazioan ezartzearekin. Askoz interesgarriagoa iruditzen zait sorginengandik edatea. Errebeldia zerbait berezkoa du jendeak eta emakumeok are gehiago. Ezagutzen ez dugun errebeldia eta arriskugarritasun genealogia itzela dugu emakumeok".

Dirua boterea da. Orain *Barbie*-rekin egin dutena paradigmaticoa da. Dirua lortu eta lan itzela borobildu dute. Baina oso gutxi dira orain Greta Gerwig zuzendariak izan duen aurrekontua lortzera iritsi diren emakumeak, Mae West bere garaian, Kardashian ahizpak eta gutxi gehiago. Lan itzela egin duten emakumeak dira eta asko irentsi behar izan dutenak, dauden to-kira iristeko.

Barbie filmaren fenomeno nola dakusazu?

Itzela da. Oso errelato zorrotza. Maskulinitatearen kritika bikaina egiten du eta horregatik hainbeste gizon sentitu dira minduta eta erreakzionatu dute gogor. Aldiz, estatuan egin duten *Machos alfa* telesaila maskulinitatearen irakurketa berri bezala saldu nahi digute, baina ez da horrela. Dibertigarria bai, baina ez da gauza bera. Hor ageri diren emakumeak histeriak jota daude edo pena ematen dute, eta hori oso perbertsoa da. Ematen du dena aldatzeko saiakera bat dela, deus alda ez dadin.

Emakumearen begiradaz hitz egiten da askotan. Hori existitzen da?

Ez. Ez da emakumearena, baizik eta emakumeena eta ez da begirada, ikuspuntua baizik. Emakumeok ez gaude begira, besterik gabe. Elkarrizketa askotan galdetzen dute zer suposatzen duen emakume izateak edota nola moldatzen diren emakumeak errodajeetara joateko. Inoiz ez dugu hitz egiten gizonen begiradaz zineman eta ez diegu galdetzen norekin uzten dituzten haurrak lanera doazenean.

Emakumeok ez dugu lortzen bidea urratzea modu definitibo eta iraunkorrean. Bide urratzaileak badira eta aipatuak izaten dira komunikabideetan, baina gero inork ez daki lanean jarraitzen duten edo zer gertatu den haiekin.

Zure liburuko errebeldeak eta arriskutsuak nortzuk dira?

Zineman arauetatik aldendu, genero-aginduak dinamitatu eta erreferente

berriak gorpuzten dituzten emakumeak dira. Zorigaiztoko emakumeak, errebeldeak, pistolariak, piratak, abenturazaleak, ama eta emazte txarrak, prostitutak, lesbianak, eroak, bortitzak... inposatutako arauak hausteagatik prezio bat ordaindu behar izan duten emakumeak. Zinema-pantailetan bizi diren protagonisten inguruan hausnarketa egitea proposatzen dut, haiek berreskuratu eta ikusarazteko.

Feminismoaren laugarren olatua ezin da ulertu komunikabiderik eta fikziorik gabe"

Nolako da telesailen eragina?

Telesailek gauza eta aukera berri asko ekarri dute. Publiko handiari zuzenduak daude eta ez ikusle talde murriz eta kontzientziadun bati. *The Handmaid's Tale* (Neskamearen ipuina) mugarria izan zen eta hausnartura asko eragin ditu. Beste telesail feminista garrantzitsu bat *Big Little Lies* (Gezur txiki handiak) izan da. Hori ikustean zerbait berria ikusten ari garen sententzia dugu.

Hauek bezalako lanak erreferente berriak ekartzen ari dira eta, gutxienez, lortu dugu lehen zeuden ageriko erreferente matxistak orain onartezinak izatea.

Zure #pikagramas-ak faltan somatzen ditugu Pikara Magazine-n... Bai... han izan nintzen hamar urtez. Orain denborarik ez dut, baina itzuli nahi nuke. *Pikara*-k hautsi zituen feminismoa eta haren botere harremanen joko arauak. Hasieratik aukera eman zion jende askori nahi zuena esateko. Nik izugarritzko kariñoa diot, besteak beste, han egin nintzelako zinema kritikaria.

Orain irakasle zabilta. Zer moduz gaztetxoekin?

Oso gustura. Goizean institutuan eta arratsaldeetan jarraitzen dut zikloak eta ikastaroak ematen, oso lan polita delako. Klasean Geografia eta Historia ematen dut, eta beti eramaten dut gaia, nola edo hala, zinema eta emakumeen historiaren aldera. Ikasgelan gauza asko egin daitezke. Feminismoaz hitz egiterakoan, hala ere, kontuz ibili behar da, gaztetxoak nahiko saturatuta daude. Ni eroso nago baliabide eta ezagutza asko dudalako, baina ulertzen dut irakasle askorentzat ikasgelan ko-heziketa egitea oso zaila dela, ez baitute horretarako formakuntza aski.

Gazteek informazio asko dute eta askotan berengantzen dituzte sare sozialetatik iristen zaizkien aurreiritzi eta mezu erreakzionarioak. "Bortxatu dute, baina, jakina, minigona zeraman...", hala-

Azken hitza ZINEMA EGITEAREN PREZIOA

"Seguru Alex de la Iglesiasek ez duela Ixabel Coixetek bezain-besteako zailtasunik dirua lortzeko. Gertatzen da ohitu egiten garela. Barneratua dugu gizonen baino gehiago borrokatu behar dugula eta azkenean eskuragai dugunarekin moldatu behar dugula gure proiektuak aurrera ateratzeko. Oso erresistenteak gara, baina horrek ere oso alde iluna dauka: oso nekagarria da eta adin bat dugunok, batez ere, oso nekatuta gaude".

ko komentarioak entzuten dira oraindik ere. Feminismoarekin lotutako kontuetan, beste gai askorekin bezala, beti gelditzen dira titularrarekin. Hori dela eta, hezitzaileok gure lan egiteko modua aldatu behar dugu: lehen ezagutzatik abiatzen ginen titularrera iristeko eta orain alderantziz egin behar dugu: lerroburutik abiatuta, testuinguru guztia eman behar diegu. Eta ez da erraza. Gu azken belaunaldi analogikoa gara. Orain ezagutza entziklopedikoak ez du batere zentzurik, dena

**Espainiako
zinema industria oso
txikia, paternalista,
korporatibista eta
matxiruloa da"**

dago Interneten. Arazoa da abstraitze-ko ahalmenik ez dutela.

Beti esaten diet ez gelditzeko agertzen den lehen emaitzarekin, algoritmoa oso kabroia delako eta beti sistemaren alde jotzen duelako. Ez dute prentsa irakurtzen, ez dute irratia entzuten dena gogaikarria delako. Dena da Tik-tok eta Instagram. Testuingurua ezagutu eta begirada kritikoa izaten erakustea da gure erronka nagusia.

Zergatik neskak egoten dira ia beti isilik?

Neskentzat bizirik irauteko estrategia bat da maskulinitate inbaditzailearen aurrean. Patioetan sozializatzeko moduak oso argi erakusten du hori: mutilak erdigunean futbolarekin eta neskak bazterrean, talde txikitik.

Badira neska borrokariak, baina ez da ohikoena eta gehienetan nahiago dute ez nabarmendu. Neskek oso garesti ordaintzen dute hanka sartzea. Presio ikaragarria dute.

Adinarekin zer aldatzen da?

Esaten digutenean emakumeok bi gauza egiteko gauza garela, nik esaten diet emakumeok bi gauza aldi berean egiten ikasi egin behar izan dugula.

Gaitasun batzuk garatzen ikasi behar izan dugu eta horregatik zenbat eta zaharrago izan, orduan eta jakintsua goak gara. Adinarekin, gizartearen bazterretan egonda, lotsa ere galtzen dugu neurri batean.

Señora moduan ikusia izateak lasaitasuna ematen digu. Askoz presio gutxiago dugu eta boterea ematen digu. *Señora power* izugarria da. 40 eta piko edo 50 urtetatik gora ikusezin bihurtzen bagara, goazen aprobeztatzera ikusezintasun hori gauzak egiteko. ●

bertako -rekin BAI!

igogailuak | ascensores

DROTARIKO ZERBITZUA

100€-tik/hileko

- Baietz mantentze-lan profesionalari
- Baietz **benetako 24/7/365** zerbitzuari
- Baietz aurrezteari mantentze fakturan
- Baietz bertako hornitzaileei

GIPUZKOA
943 903 450

BIZKAIA
946 523 935

ARABA
945 712 822

NAFARROA
848 870 917

www.bertako.eus